

В. М. СМОЛЯК

аспірант

Класичний приватний університет

ЗМІСТ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто зміст готовності майбутніх учителів початкової школи до використання персонального навчального середовища як складного інтегрованого особистісного утворення, сутність якого становить рівень сформованості сукупності компонентів, що взаємодіють: мотиваційно-цільового, когнітивного, операційно-діяльнісного, емоційно-ціннісного, особистісно-позиційного та дослідницько-рефлексивного. Розглянуто підходи й критерії до визначення готовності. Проаналізовано компоненти готовності та їх залежність від особливостей особистості майбутнього вчителя початкової школи. Виділено фактори – показники готовності майбутнього учителя до використання персонального навчального середовища. Продемонстровано результати аналізу навчальних планів педагогічних коледжів на факт наявності спеціальних дисциплін для навчання студентів створення та використання PLE.

Ключові слова: *персональне навчальне середовище (Personal Learning Environment, PLE), підготовка вчителя з початкової освіти, педагогічний коледж, освітній процес, початкова школа.*

Аналіз вітчизняних наукових джерел свідчить, що професійній освіті вчителя приділено багато уваги, оскільки за різних обставин, незважаючи на економічну ситуацію, суспільство для його ефективного розвитку потребує високого статусу педагога. Щодо початкової освіти в Україні переважає думка: “неважливо, яку школу вибрати, а важливо – якого вчителя”. Одним з перших в українській педагогіці зміст та умови формування готовності вчителя до професійної діяльності розглядав В. О. Сухомлинський. Видатний педагог висував високі вимоги до рівня професійної підготовки вчителя, його зростання впродовж життя. Сьогодні українська школа переживає період перетворень у галузі освіти, реформуючи всю систему дошкільної, початкової, середньої, професійної та вищої освіти, намагаючись вийти на рівень європейських стандартів. Прийняті Закони “Про вищу освіту”, “Про освіту”, розробляються “Про загальну середню освіту”, “Фахову передвищу освіту”, “Професійну освіту”, “Про освіту дорослих”. Робочі групи працюють над Концепцією педагогічної освіти, Концепцією розвитку молодшого спеціаліста, змінами до Закону “Про вищу освіту”, і цей перелік можна продовжувати. Стратегія співпраці України з Європейським Союзом передбачає поступове впровадження європейських норм і освітніх стандартів, інтеграцію національної системи вищої освіти в європейський освітній простір. Українські вищі педагогічні навчальні заклади мають значний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи, хоча Нова українська школа у змісті і, що важливіше, у підхо-

дах до початкової освіти значною мірою вплинули на характер професійної підготовки вчителів початкових класів.

Останніми роками багато уваги приділяють дослідженню проблеми формування готовності майбутніх учителів до різних видів діяльності. Прийняття вимог Нової української школи, тенденцій розвитку освіти в європейському просторі й українському зокрема передбачає перебудову не лише зовнішніх атрибутів освіти (шкіл, класів, засобів навчання, матеріально-технічного та методичного забезпечення), а й внутрішніх – складніших (прийняття інших підходів до навчання та виховання, відмова від авторитаризму, прийняття й розуміння проблем, пов'язаних з особливостями інклюзивної освіти, прийняття та використання переваг і особливостей інформаційного етапу розвитку суспільства).

Одним із важливих компонентів підготовки майбутнього вчителя початкової школи є створення у вищому закладі освіти максимально ефективного освітнього персонально орієнтованого середовища, яке надасть змогу сформувати “саме того” фахівця, який зможе розвинути його й адаптувати до власне своїх потреб і нахилів, а у професійній діяльності спроектує відповідне освітнє середовище для своїх учнів, упродовж життя розвиватиме й удосконалюватиме його та навчить цього школяра. У проекті професійного стандарту вчителя початкової школи передбачено високий рівень його відповідальності за формування навчального середовища [1].

На перехідному етапі до інформаційного суспільства в певній частині викладацького складу вищих навчальних закладів наявний природний опір до використання й підтримки освітнього середовища, на яке є попит молодого покоління майбутніх учителів початкової школи.

Той факт, що студенти й учні наслідують своїх наставників, приводить до ситуації, коли перші використовують сучасні технології для розваг, а в професійній діяльності, за аналогією, користуються “традиційними”, часто застарілими методиками.

Тому назріла проблема виділення й обґрунтування змісту готовності майбутніх учителів з початкової освіти до використання персонального навчального середовища.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності – одна з найважливіших у педагогічній науці, що підтверджують численні дослідження О. Абдулліної, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, В. Радула, В. Сластьоніна, А. Щербакова та ін. Готовність як психолого-педагогічну категорію розглянуто в працях М. Дяченко, Н. Левітова, Д. Узнадзе та ін.

Метою статті є обґрунтування змісту готовності майбутніх учителів з початкової освіти до використання персонального навчального середовища.

Готовність майбутніх учителів початкової школи до використання персонального навчального середовища розглядаємо як складне інтегроване особистісне утворення, сутність якого становить рівень сформованості сукупності компонентів, що взаємодіють: мотиваційно-цільового, когніти-

вного, операційно-діяльнісного, емоційно-ціннісного, особистісно-позиційного, дослідницько-рефлексивного.

Використання персонального навчального середовища (PLE, Personal Learning Environment) майбутніми вчителями початкової школи потребує готовності до роботи над собою, постійного навчання, ознайомлення із сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями й використання їх відповідно до потреб і нахилів учнів.

Існують різні підходи до визначення готовності, серед яких: особистісний (властивості та якості особистості, прояв здібностей, стійка характеристика особистості тощо), функціональний (як психічний стан) (установка, передстартовий стан у спорті, тимчасова готовність і працездатність), особистісно-діяльнісний (ЗУН, якості особистості, здібності тощо).

Готовність майбутніх учителів початкової школи до використання ПНС виявляється в їх здатності до організації, виконання й регулювання своєї діяльності. Готовність до діяльності зумовлена багатьма факторами, серед яких система методів і цілей, наявність професійних знань і вмінь, безпосереднє включення особистості в діяльність, у процесі якої найбільш активно формуються потреби, інтереси й мотиви до здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь.

Ми будемо розглядати готовність як сукупність якостей особистості, які забезпечують успішне виконання нею професійних функцій.

Існують різні підходи до визначення структури готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. Найчастіше науковці виділяють такі компоненти:

- емоційно-вольовий (Н. Раїтіна);
- когнітивний (І. Дичківська, В. Урусський);
- креативний (І. Дичківська, В. Сластьонін);
- мотиваційний (І. Дичківська, В. Сластьонін);
- операційний (В. Сластьонін, В. Урусський);
- особистісний (В. Урусський);
- рефлексивний (І. Дичківська, В. Сластьонін).

Готовність майбутніх учителів з початкової освіти до використання персонального навчального середовища багато в чому залежить від мотивів і потреб іти в ногу із часом, задовольняти запити учнів на якісну освіту за допомогою методів і засобів, які затребувані й прийняті молодим поколінням.

Використання персонального навчального середовища неможливе без знань про сучасні інтернет-технології, зокрема Веб 2.0 платформ, а також без знань методик навчання учнів початкової школи.

Як показує практика, змотивований студент, який знає інтернет-сервіси, не завжди може запропонувати вдалі шляхи їх використання в педагогічній практиці. Тому такі вміння потрібно формувати окремо. У межах навчального плану підготовки вчителя початкової школи це завдання безпосередньо покладено на дисципліни часткових методик.

Використання персонального навчального середовища передбачає наявність у майбутнього фахівця з початкової освіти організаторських здібностей, творчості, психологічної гнучкості, готовності до інновацій та саморозвитку, адже можливості й інтерфейс веб-сервісів може в будь-який час змінитися.

Підсумовуючи, зазначимо, що готовність до використання персонального навчального середовища передбачає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти (рис. 1).

Рис. 1. Структура готовності майбутніх учителів з початкової освіти до використання персонального навчального середовища

Показниками готовності майбутніх учителів з початкової освіти до використання персонального навчального середовища відповідно до компонентів можуть бути різні фактори.

Мотиваційний компонент. Показниками готовності можна вважати усвідомлення потреби у використанні в професійній діяльності та власному професійному зростанні веб-сервісів; спрямованість на розвиток інформаційної та комп'ютерної грамотності; розуміння необхідності навчати й розвивати учнів зручними та ефективними для них засобами й методами.

Когнітивний компонент. Показником вважаємо ґрунтовні знання про можливості й особливості використання PLE у власній педагогічній діяльності.

Діяльнісний компонент. Зараховуємо сюди вміння будувати педагогічний процес засобами сервісів Веб 2.0; уміння створювати й реалізовувати засобами мережі конкретні критерії оцінювання та самооцінювання в межах власного освітнього середовища; уміння наповнювати веб-платформи, критично до них ставитися, гнучко переходити на альтернативні.

Особистісний компонент. Показниками можуть бути такі якості особистості, як: рефлексивність, креативність, розвиненість логічного, критичного, професійного мислення, здатність самостійно розвиватися.

Виходячи з результатів дослідження А. Федорчук [2], для визначення рівня готовності майбутніх учителів з початкової освіти до використання персонального навчального середовища можна застосувати такі критерії.

1. Мотиваційний. Позитивний інтерес до майбутньої професійної діяльності, наявність мотивів та потреб у професійному становленні, усвідомлення суспільної значущості майбутньої професії; прагнення до розвитку педагогічних здібностей, удосконалення своїх знань, умінь та навичок. Показники – цілі, мотиви та потреби формування професійно-педагогічної спрямованості; наявність мотивації на досягнення ситуації успіху; здатність до самореалізації власних можливостей; потреба у формуванні пізнавального інтересу учнів, використанні сучасних технологій навчання у професійній діяльності й самовдосконаленні, підвищенні власного рівня знань, умінь та навичок, постійному вдосконаленні змісту навчального матеріалу в умовах розвитку комп'ютерної техніки; професійне самовизначення учнів, розвиток комп'ютерної грамотності та професійне вдосконалення кожного учня.

2. Інформаційний – інтегрована система знань (фахові, психолого-педагогічні, методичні) про сутність роботи вчителя в умовах нової школи, усвідомлення її суспільної значущості для підготовки майбутнього педагога в умовах інформаційного суспільства, наявність знань про загальнопедагогічні та специфічні форми й методи навчання та виховання дітей, володіння системою знань, необхідних і достатніх для успішної майбутньої професійної діяльності.

На підставі результатів дослідження Є. Макагон використовуємо рівні готовності майбутніх учителів з початкової освіти до використання персонального навчального середовища.

Для високого рівня готовності майбутнього вчителя характерно таке: яскраво виражена стійка творча активність і продуктивність, утвердження цінностей творчості в педагогічному колективі (що забезпечує створення відповідної атмосфери творчої, пошукової, інноваційної діяльності в педагогічному колективі окремого навчального закладу – відповідного інноваційно-освітнього середовища); оволодіння технікою організації й проведення дослідно-експериментальної роботи (це потрібно для експериментальної апробації ефективності використання PLE як педагогічного нововведення та його подальшого впровадження засобом постановки педагогічного експерименту, що приводить до моделювання нового педагогічного досвіду, роз-

робки власних інноваційних методик); уміння й здатність оцінити свій індивідуальний стиль діяльності та побудувати план розвитку своєї педагогічної діяльності, володіння здібностями для її прогнозування й проектування.

Для середнього рівня готовності характерно таке: орієнтація на оволодіння новими засобами для побудови PLE, установка на творчу взаємодію з колегами, прагнення виділяти цілі й завдання власної пошукової інноваційної роботи, використовувати наявні досягнення в педагогічній інноватиці; епізодичність використання знань та вмінь із застосування персонального навчального середовища, що не завжди приносить чітко усвідомлену задоволеність; рівень підготовки до використання PLE оцінюється як задовільний, однак упевненості в позитивному впливі цієї діяльності на успіхи в роботі, як правило, немає.

Для низького рівня готовності характерно таке: відсутність чи слабка вираженість творчої спрямованості, несформованість цілей власної діяльності, відсутність особистісно значущого ставлення до пошукової діяльності; володіння педагогом в основному набором традиційних прийомів і методів навчання; участь у пошуковій інноваційній діяльності лише в обов'язковому порядку; низька оцінка педагогом своєї підготовленості й заперечення можливості позитивного впливу участі в інноваційній діяльності на результати власної праці.

Як і будь-яка інновація, процес використання PLE повинен буде пройти п'ять етапів: шок, опір, дослідження, залучення, традиціоналізація. Завдяки широкому використанню інформаційно-комунікаційних технологій сучасними студентами-майбутніми учителями в повсякденній діяльності та в освітньому процесі перші два етапи (шок, опір), як показує практика, уже пройдено. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій, сучасних освітніх веб-ресурсів молоде покоління сприймає не як нововведення, а як невід'ємну складову повсякденного життя.

Аналіз навчальних планів та державних стандартів підготовки вчителів з початкової освіти в педагогічних коледжах України свідчить, що сьогодні в цих документах не передбачено дисциплін для планомірної підготовки до створення та використання персонального навчального середовища.

Студентів знайомлять з окремими сервісами, які можна використовувати для власного навчання, спілкування, взаємодії, тестування на заняттях з інформатики, часткових методик, ІКТ ТЗН тощо. Таке ознайомлення не має системного характеру побудови власного навчального середовища, яке може постійно розвиватися, розширюватися, удосконалюватися під час навчання впродовж життя.

У педагогічних коледжах розбудовується освітнє середовище з використанням можливостей і переваг інформаційних ресурсів. В основному до таких ресурсів зараховують веб-сайт, засоби забезпечення електронного документообігу, систему організації дистанційного навчання, сайти предметно-циклових комісій та окремих викладачів. Популярністю користуються сторінки та групи в соціальних мережах. Триває робота з оформлен-

ня кабінетів часткових методик за дизайном зразкових класних кімнат початкової школи.

Для підвищення рівня мотивації, демонстрації сучасних зразків навчально-виховного процесу, заняття зі студентами проводять у різних формах: лекції навпаки, тренінги, семінари, нестандартні уроки, майстер-класи, квести, круглі столи, вебінари, проекти тощо.

Висновки. Аналіз професійного становлення учителя початкової освіти свідчить про наявність таких рівнів педагогічної зрілості: рівень базових знань та вмінь, набутих під час навчання у ВНЗ та різних видів педагогічної практики в школі; рівень педагогічної зрілості й майстерності, який забезпечується шляхом цілеспрямованого практикування на робочому місці, участю в роботі педагогічних спільнот, майстер-класах, тренінгах, конкурсах; творчий рівень, на якому вчитель використовує набуті знання та практичні вміння гнучко, відповідно до потреб аудиторії, адаптуючи весь свій педагогічний арсенал до потреб учнівської й батьківської спільноти; рівень педагога-новатора, який продукує нові підходи, методи, технології організації педагогічної співпраці.

Становлення вчителя буде виявлятися в розвитку його персонального навчального середовища, яке, як нейрон, обростатиме новими зв'язками, закріплюватиме їх або обриватиме неактуальні поєднання відповідно до потреб учителя та його аудиторії, технологій, яким надана перевага, внутрішнього психологічного стану.

Список використаної літератури

1. Проект професійного стандарту на професію "Вчитель початкової школи". URL: <http://mon.gov.ua/ua/news/proekt-profesijnogo-standartu-na-profesiyu-vchitel-pochatkovoyi-shkoli>.
2. Федорчук А. Л. Критерії та показники готовності майбутнього вчителя інформатики до роботи в класах фізико-математичного профілю. *Психологічні аспекти підготовки вчителя*. 2015. № 130. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1399.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017.

Смоляк В. М. Содержание готовности будущих учителей начальных классов к использованию персональной учебной среды

В статье рассмотрено содержание готовности будущих учителей начальной школы к использованию персональной учебной среды как сложного интегрированного личностного образования, сущность которого составляет уровень сформированности совокупности взаимодействующих компонентов: мотивационно-целевого, когнитивного, операционно-деятельностного, эмоционально-ценностного, личностно-позиционного и исследовательско-рефлексивного. Рассмотрены подходы и критерии к определению готовности. Проанализированы компоненты готовности и их зависимость от особенностей личности будущего учителя начальной школы. Выделены факторы, которые можно рассматривать как показатели готовности будущего учителя к использованию персональной учебной среды. Продемонстрированы результаты анализа учебных планов педагогических колледжей на факт наличия специальных дисциплин для обучения студентов созданию и использованию PLE.

Ключевые слова: *готовность, персональная учебная среда (Personal Learning Environment, PLE), подготовка учителя начального образования, педагогический колледж, образовательный процесс, начальная школа.*

Smolyak V. The Content of Readiness of Future Elementary School Teachers for Use of the Personal Learning Environment

In article are considered the content of readiness of future elementary school teachers for use of the personal educational environment as the difficult integrated personal education. The essence is the level of formation of set of the interacting components: motivational and target, cognitive, operational and activity, emotional and valuable, personal and position and skilled and reflexive.

The purpose of the article is to prove the content of readiness of future teachers from primary education to use the personal educational environment.

Approaches and criteria to readiness definition are considered. Components of readiness and their dependence on features of the identity of future elementary school teacher are analysed. Factors which can be considered as indicators of readiness of future teacher for use personal the educational environment are allocated.

Readiness in the article is considered as a set of qualities of the personality which provide successful performance of professional functions by it.

Different levels of readiness (high, average, low) of future elementary school teachers to use the personal educational environment are analysed too. The results of the analysis of curricula of pedagogical colleges on existence of disciplines, which are directed to form of PLE are presented in it.

The problems when almost motivated, knowing the Internet services, web 2.0 platforms, the student can not always successfully use them in the practical activities, that private techniques are not always cope with this task and there is a need of use of special courses or disciplines are noted.

The results of the analysis of curricula of teacher training colleges on the fact of existence of special disciplines for training of students in creation and use of PLE are shown.

Key words: *readiness, Personal Learning Environment (PLE), training of a primary school teacher, pedagogical college, educational process, primary school.*